

5. Рейтинг вищих навчальних закладів «Компас». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bestuniversities.com.ua/ua/vectorpolls?vector=61&city=&year>

Стаття надійшла до редакції 18.09.13.

В. Л. Чихірьов,
асистент кафедри
правового регулювання економіки
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ У НЕПРОФІЛЬНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В останнє десятиріччя сфера юридичної освіти знаходиться під пильною увагою органів державної влади. Йдеться про підвищенні якості юридичної освіти, про боротьбу з корупцією, про нездатність юридичних факультетів непрофільних вузів готувати юристів гідної якості. Тому мова йде про системне скорочення кількості місць у ВНЗ. В Україні понад 200 ВНЗ готують юристів, для прикладу, в Німеччині — 44. Під прицілом у першу чергу потрапляють недержавні вузи і юридичні факультети непрофільних вузів. З недержавними вузами, які готують юристів, усе більш-менш зрозуміло. Вони отримали державну акредитацію, ліцензійний обсяг і шукають усіх бажаючих отримати юридичну освіту. При чому якість наданих освітніх послуг може бути досить високою, а от рівень знань студентів нижче середнього. Студент у такому вузі вчиться доти, доки платить за навчання, хоча, безперечно, є й досить успішні в навчанні студенти.

Але ж як бути з непрофільними державними вузами? Тут уже є певна кількість бюджетних місць і держава не хоче витратити кошти для підготовки майбутніх юристів неналежної професійної кваліфікації. Держава здійснює діагностику рівня вищої освіти за допомогою вимірів значень показників якості освіти, що набула особа, та визначення ступеня їх відповідності значенням, встановленим Державним стандартом вищої освіти. У світі і, частково в Україні, сформовано загальні стандарти юридичних професій (правила поведінки, етики суддів, прокурорів, адвокатів, юристів-держслужбовців). Стандарти «бакалавр права» та «магістр пра-

ва», які з урахуванням міжгалузевого значення підготовки фахівців-юристів, мають затверджуватися Кабінетом Міністрів України, повинні враховувати особливості і специфіку професійних стандартів, оскільки кожна правова система запроваджує такі стандарти крізь призму власної історії держави та права. До цього часу такі стандарти не розроблено і не затверджено. В непрофільних вузах навчання зводиться до того, що студентів навчають тому, що вміють і знають викладачі, виходячи з можливостей ВНЗ, а не загальнодержавних потреб і вимог.

Ще однією особливістю на нашу думку є те, що деякі непрофільні ВНЗ здійснюють юридичне навчання, а не юридичну освіту, але ж це не одне й те саме. Юридичне навчання — це засіб, за допомогою якого досягається результат професійної юридичної освіти; він є змістом і структурою навчальної інформації, що опановується студентом, відображається у освітньо-професійних програмах підготовки, навчальних планах, програмах навчальних дисциплін, підручниках, посібниках, інших дидактичних матеріалах. Крім того, до змісту юридичного навчання відносять комплекс практичних задач, завдань і вправ, що забезпечують формування професійних і навчальних умінь і навичок, первинного досвіду професійної юридичної діяльності. Зміст юридичної освіти, що відображається у освітньо-кваліфікаційних характеристиках фахівців-юристів, — це бажаний результат, якого повинна досягти особа в процесі юридичної освіти і який полягає в оволодінні нею системою професійних компетенцій, юридичних знань, умінь і навичок, досвідом практичної юридичної діяльності, громадських, морально-світоглядних і професійно значущих особистих якостей.

Також є проблемою, на наш погляд, існування в деяких непрофільних вузах певних навчальних дисциплін, які за своїм змістом, по-перше, — зовсім незрозумілі майбутнім юристам, по-друге — навряд чи знадобляться в практичній діяльності, наприклад — «вища математика», «економічний аналіз», «політична економія» і т.п. Натомість така базова початкова дисципліна, як «теорія держави і права» в різних ВНЗ, що готують майбутніх юристів, викладається по-різному і не завжди їй приділяється належна увага з боку викладачів.

Невід'ємною складовою становлення майбутнього юриста є формування у нього професійної правової свідомості. У правовій свідомості майбутніх юристів закріплюються уявлення про правові принципи регулювання суспільних відносин у конкретній соціаль-

ній системі. Через професійну правову свідомість виявляється ставлення різних соціальних груп до виробничих відносин, що завжди закріплюються і регулюються системою права. Важливо й те, що правова свідомість відбиває не тільки економічні, але й політичні, моральні, сімейні, трудові, побутові й інші відносини, що потребують спеціального правового регулювання. На відміну від інших форм суспільної свідомості, правова свідомість конкретизує політичні ідеї і моральні норми в категоріях юридичних прав і обов'язків особистості. Правосвідомість це система уявлень та ідей, почуттів та емоцій, що виражають ставлення людини, чи суспільства в цілому, до чинного законодавства, права, а також до діяльності особистості, яке пов'язане з правом. Правосвідомість має бути властива і працівникам, які працюють у галузі юриспруденції, і кожному громадянину країни.

Носіями правосвідомості є різні суб'єкти права: особистість, громадські об'єднання, політичні партії, державні органи та їх посадові особи, юристи-науковці та юристи-практики, суспільство в цілому. В правовій свідомості відбирається ставлення суб'єкта до права, юридичної практики, діяльності та поведінки інших суб'єктів правовідносин, їх оцінка.

Правова свідомість постає як нормативна свідомість винятково юристів, тобто фахівців із середньою спеціальною і вищою юридичною освітою, які володіють професійно-правовими знаннями на практичному, теоретико-практичному або науково-теоретичному рівні; правовими переконаннями, ідеалами і уявленнями про бажане право; оцінним, нормативним, позитивно стійким ставленням до діючого права і правопорядку, пропущеного крізь призму суб'єктивних прав і обов'язків; правовими установками [1]. Не зовсім можна погодитися з думкою деяких фахівців, що формування професійної правосвідомості в повній мірі можливе лише в профільних юридичних вузах. Досить часто можна почути, особливо серед студентів на юридичних спеціальностей такі висловлювання, що, приміром, які можуть бути юристи в економічному або технічному вузі. Тут слід зауважити що головну роль в становленні правосвідомості у студентів відіграють саме конкретні викладачі, які починаючи з першого курсу поступово формують правову культуру, а не навчальний заклад у цілому. Тому в непрофільних юридичних вузах цьому має бути приділена належна увага з боку адміністрації і професорсько-викладацького складу.

Також, на нашу думку, певною проблемою є система поточного оцінювання знань студентів-юристів. Специфіка навчання на юридичних спеціальностях значно відрізняється від навчання на технічних економічних чи педагогічних. Юридичні факультети непрофільних ВНЗ дуже рідко можуть приймати автономні рішення щодо системи поточного і підсумкового контролю знань студентів. Здебільшого такі рішення приймаються вченими радами відповідних університетів і не можуть бути змінені вченими радами юридичних факультетів.

Недосконалою, на наш погляд, є також структура і обсяг навантаження викладачів. Варто погодитися з В. Навроцьким у тому, що негативну роль у якості підготовки юристів відіграє надмірна орієнтація на самостійну роботу, зменшення кількості аудиторних занять зі студентами, що насаджує МОН. Квінтесенція юридичної діяльності — це майстерність переконувати у своїй правоті, вишукування прогалин у позиції опонента, «гра» на суперечностях у доказах і неоднозначностях у нормативно-правових актах. Юриспруденція, за великим рахунком, це мистецтво, а не набір аксіом, які можна завчити [2]. Ідея про те, що студент має вчитися сам, на жаль себе не виправдала. З кожним роком усе менше і менше можна зустріти студентів в бібліотеках, а в читальних залах їх майже немає. Тому механічне зменшення аудиторних занять, на наш погляд є необґрунтованим. Також викладачу важко організувати проведення студентських дебатів, імітованих судових засідань в аудиторіях з кількістю студентів 25—30 чоловік. Це є досить проблематичним і не дозволяє об'єктивно оцінити рівень засвоєння начального матеріалу, комунікативні здібності і психологічні особливості кожного окремого студента. Доцільнішим було б проведення практичної підготовки студентів-юристів у групах по 10—15 осіб з метою залучення всіх студентів до практичного вирішення ситуаційних завдань та кращого контролю процесу вирішення ситуацій і об'єктивності оцінювання.

Ще одним недоліком, на наш погляд, у розвитку юридичної освіти є недостатня увага з боку керівництва непрофільних ВНЗ до створення юридичних клінік. Така форма навчання студентів є поєднанням їх теоретичних знань і з практичними ситуаційними вміннями. Це надає студентам необхідний досвід і формує їх професійні компетенції. На сьогоднішній день у системі вищої освіти створено і діє всього близько сорока юридичних клінік, вісім з яких у місті Києві, чого в межах України явно недостатньо.

З переходом України до Болонської системи освіти з'явилися нові виклики і очікування позитивних змін у системі юридичної освіти. Певні позитивні зрушення дійсно відбулися. Студенти почали більше відвідувати практичні заняття протягом семестру, з'явилося більше часу для самостійної та індивідуальної роботи. Натомість, є ще низка проблем, які необхідно вирішувати на рівні Міністерства освіти і науки. Більшість викладачів ВНЗ юридичної спеціалізації вважають доцільним повернути усну форму проведення іспитів з юридичних дисциплін. При такій формі студент складає іспит екзаменаційній комісії з трьох викладачів. Це дасть змогу уникнути використання студентами сторонніх допоміжних засобів, зробить відкритішим процес оцінювання успішності студентів, зменшить випадки корупційної складової. Також це допоможе розвивати в студентах-юристах мовні навички, відчуття вербального зв'язку із співрозмовником, уміння переконувати і бути зрозумілим при цьому.

Зміни в вищій освіті загалом і в юридичній освіті зокрема мають стати важливим кроком до побудови в Україні громадянського суспільства, важливою умовою створення дійсно соціальної і правової держави.

Список використаних джерел

1. Романов В.В. Юридическая психология. — М. : Юрист, 2000. — 345 с.
2. Навроцький В. // Газета «Дзеркало тижня». — 16 вересня 2011. — № 33.

Стаття надійшла до редакції 30.07.13.

А. В. Богданець,
лаборант кафедри цивільного та трудового права
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЮРИСТІВ У НЕПРОФІЛЬНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

На сучасному етапі розвитку суспільства освіта, зокрема вища, стає найважливішим елементом соціальної сфери держави,